

AL SERVEI DE LA LITERATURA Isidor Cònsul

Quan ja truquem a la porta del 2000 i davant d'una perspectiva finisecular guarnida amb tocs mil·lenaristes, un aniversari com el d'aquests quaranta anys corria el risc d'aparèixer amb el gest volenterós i difús d'una celebració ofegada en l'oceà del calendari. Si no ha estat així, és perquè aquests quaranta anys han anat a cavall de transformacions accelerades, de canvis a tot estrop i d'una intensitat viscuda amb neguits i ritmes tan frenètics que gairebé es poden amidar amb el mesurador de tot un segle. Ben poques coses de la nostra quotidianitat més elemental no han mudat o canviat de pell d'ençà 1959, i des d'una perspectiva literària, moltes barques han passat mal temps com diuen els vells del meu poble que és terra d'interior. Hem vist, en efecte, com rodaven les tendències, els moviments i les modes literàries, com es succeïen amb més o menys puntualitat els relleus generacionals i amb quina franquesa pujaven i baixaven les cotitzacions de les obres i dels autors a la borsa dels valors literaris: aquest cobejat equilibri, sempre difícil i secret, que s'estableix entre la qualitat dels llibres, el judici del pas del temps i el misteri del reconeixement públic. Tot i que -ai las!- és per la gràcia d'aquestes coordenades que hi ha autors que es consoliden, que uns altres passen al purgatori de la redempció, mentre la majoria s'acostuma a esperar contra tota esperança a la nevera de l'oblit.

Han estat quaranta anys, d'altra banda, a l'aguait de com s'afermaven els fonaments d'una indústria editorial que, per al llibre català, ha crescut generosa des de finals dels setanta fins arribar a nivells inimaginables quaranta anys enrere, i per més que ara -dit sigui amb la boca petita- esguardi amb recel justificat un futur de tecnologia i mundialització culturals. Però tot plegat, com era previsible, ha donat hàlit al joc de canvis que s'han produït en el panorama literari català entre el cap i la punta d'aquests quaranta anys: un desplegament editorial que ha passat per la discreta eufòria dels seixanta, la crisi dels primers setanta, el reviscolament marcat per les bondats del suport genèric i el desconcert actual que és, només, la discordança característica de tots els presents imperfectes. En termes literaris, la mort de Carles Riba, el mateix any del naixement de "Serra d'Or" va empènyer l'ascensió d'un realisme social que s'exhaurí aviat, més per problemes de pit i mancança en les mateixes veus que no pas per la contundència de la censura.

Rodaren després les propostes de postavanguardia dels setanta, aviat obsoletes si descomptem els tocs de genialitat de Joan Brossa, mentre continuava la tenaç tossuderia de la poesia de l'experiència. Ja entaulats en els vuitanta, el to general començà a perdre bufera amb l'embranchida, i la crisi posterior, de les literatures de gènere fins a l'imperi del best-seller que ha regnat bona part dels noranta.

Posats a buscar excepcions, entre les coses que potser no han canviat gaire, o si més no sembla que han canviat poc, hi ha els objectius d'afirmació cultural i les estratègies de catalanitat que continuen respirant des de les pàgines d'aquesta revista quarantona, "Serra d'Or". De la mateixa manera que tampoc no ha canviat la seva ininterrompuda vocació de seguiment de la literatura catalana a mesura que s'ha anat cuinant i ha sortit del forn. Per aquest motiu, i a desgrat dels lapsus i les inevitables errades que són propis de qualsevol empresa humana, les pàgines i els índexs anuals de "Serra d'Or", a més de donar fe d'aquesta tenacitat, ofereixen, a qui tingui interès a saber-ho, la informació més sistemàtica i generosa del conjunt de giragonses, embulls, misèries i grandeses d'allò que ha estat la literatura catalana entre 1959 i la fi d'aquest mil·lenni que vivim.

UNA REVISTA LITERÀRIA?

De bon començament, "Serra d'Or" va deixar clar que el seguiment informatiu i crític de les activitats literàries en català havia d'ocupar un espai preeminent. Com a paradigma significatiu, en el número d'estrena de la revista, l'octubre de 1959, hi destacava la secció "Lletres" que, sumant-hi l'espai esmerçat pels llibres, el teatre i la informació cultural en sentit ampli omplia quasi la meitat de les 35 pàgines de la publicació. Manuel de Pedrolo hi ofería un text de creació, el conte *La missió i l'escamot*; Joan Fuster, un assaig sobre el sentit de l'amor, la mort i Déu en la poesia d'Ausiàs March, i Jordi Carbonell hi presentava el teatre folklòric-sentimental de Cecília A. Màntua. En l'apartat dels llibres, Jordi Cots parlava del poemari de Joan Vergés, *Soledat de paisatges*, i la informació cultural publicava el XXIX Cartell de Premis de l'Institut d'Estudis Catalans i donava notícia de l'homenatge a Víctor Català. A mig camí entre la història i la literatura, Rafael Tasis ho arrodonia amb l'article *Un procés literari a la Barcelona vuitcentista*.

La mateixa tònica es manté en l'altre número de 1959 que fou doble (II-III, (novembre/desembre): En l'apartat de textos hi ha un poema d'Antoni de Moragas i dues traduccions de Tomàs Garcés, de Quasimodo i Ungaretti. Osvald Cardona hi

escriu unes *Consideracions sobre Ausiàs March*, Aina Moll parla de l'actualitat literària de Mallorca, Joan Ruiz i Calonja de la poesia conjugal en la literatura catalana i Jordi Ventura descriu l'*Estat actual de la llengua i de la literatura d'oc*. En l'apartat teatral Jordi Carbonell comenta unes representacions de Molière i, en els de bibliografia, Josep M. Ainaud parla de *La vida dels llibres*, mentre Josep Benet ressenya unes memòries i una obra del Dr. Cardó

A mesura que "Serra d'Or" començà a consolidar-se superant el difícil escull dels primers anys, va anar afinant també la seva estructura interna i cada secció va tendir a definir-se de la manera que li sembla més adient. La de "Lletres", amb els canvis i breus modificacions del nom al llarg dels anys, s'hi ha captivat com una de les més importants, nodrides i significatives. No és debades que, tot i que "Serra d'Or" es pugui definir com una publicació catalana de pensament cristià, amb una base d'ampli perfil humanista i cultural, sovint se l'ha presentat, erròniament o no, com una revista literària en sentit estricte. Hi ha ajudat, de ben segur, la compulsada facilitat de maniobra que li ha fet distreure un gruix important de les seves pàgines a tractar temes literaris.

ESPAIS PER A LA CRÍTICA LITERÀRIA

A *Joan Triadú, l'impuls obstinat* (1993), Agustí Pons comenta la creació, l'agost de 1961, del primer consell assessor de "Serra d'Or" i la responsabilitat que hi assumiren Joan Triadú i Albert Manent com a caps literaris: Albert Manent hi esdevingué garant de la secció de "Lletres" i Joan Triadú es féu càrrec de la crítica literària. Pels seus papers a "Ariel" i a "Forja", Joan Triadú s'havia convertit, des de la segona meitat dels anys quaranta, en un dels escassos representats de la crítica literària en català. També havia col·laborat en la primera etapa de "Serra d'Or" (1955-1959), quan la publicació era una circular del Cor Montserratí i semblava lògic que es convertís en el crític literari, diguem-ne titular, del projecte renovador de la segona etapa de "Serra d'Or": l'any 1960 hi publicà quatre articles, set el 1961, nou el 1962 i quinze el 1963. El febrer de 1962 estrenà una secció pròpia –"Comentari mensual" – que va durar fins els primers mesos de 1966 i on, a més de passar revista a l'actualitat literària hi assajava especulacions de tipus crític.

Tot i ser una de les signatures habituals, Joan Triadú no fou mai l'únic crític literari de "Serra d'Or". El ventall de noms hi fou ampli des de bon començament i un cop d'ull als sumaris dels primers anys dona noms com Osvald Cardona, Albert

Manent, Maurici Serrahima, Tomàs Garcés, Joan Fuster, Jordi Maluquer, Domènec Guansé i un altre nom de pes, Joaquim Molas, que comença a col·laborar-hi l'any 1961. Mostra feient d'aquest pluralisme fou la taula rodona sobre els problemes de la crítica que va transcriure la revista el mes de desembre de 1962. Hi participaren Jordi Carbonell, Jaume Lorés, Gabriel Lloveras, Joaquim Molas, Joan Ruiz-Calonja, Jordi Sarsanedas i Joan Triadú, i és fàcil destriar-hi els camins que hi marquen Joaquim Molas i Joan Triadú. Per al primer, la crítica havia d'atènyer un objectiu científic i un altre d'educador (informar i orientar), mentre que per al segon, l'exercici crític havia de captenir-se amb fidelitat màxima a l'obra –“que sigui descriptiva, sobretot”- i que sigui el lector qui en tregui conclusions. Més enllà d'una declaració de principis que ha marcat l'esplèndida trajectòria crítica de tots dos atots, en el debat de la taula rodona i en papers posteriors s'hi enfilen dues estratègies crítiques davant de la tendència del “realisme social” i de la publicació, el 1963, de l'antologia *Poesia catalana del segle XX*, de Josep M. Castellet i Joaquim Molas. La revista havia estat matiner a plantejar la qüestió del “realisme social” i Albert Manent s'havia encarregat de coordinar una enquesta sobre la poesia social (“Serra d'Or”, març i abril de 1962). Joan Triadú fou un dels enquestats, però va esperar fins a 1964 per a deixar clara la seva actitud, en el comentari crític que publicà sobre l'esmentada antologia de Castellet i Molas (“Serra d'Or”: febrer-març de 1964).

Davant de la impossibilitat, en un paper d'aquestes característiques, de fer un seguiment a la menuda de les actituds estètiques que s'han passejat per la revista, m'ha semblat oportú falcar aquest debat sobre el “realisme social” i la discutida antologia *Poesia catalana del segle XX*, encara que només sigui per remarcar la pluralitat de “Serra d'Or” en aquests negocis de la crítica literària. Compto que un dels encerts de la revista ha estat el seu esforç a defugir qualsevol tipus de sectarisme i la voluntat d'atreure a bona part de la intel·lectualitat del país, tant els noms de les personalitats consagrades com la progressiva incorporació de les successives generacions de joves. Així, si els Joan Triadú, Joaquim Molas, Maurici Serrahima, Albert Manent, Maria Aurèlia Capmany i Josep Faulí esdevenen, entre els senyors, noms habituals a les pàgines de la crítica, una anàlisi als índexs de la revista dóna fe de la incorporació gradual de veus joves: dos entrevistadors esplèndids (Baltasar Porcel i Montserrat Roig), i el duet que va fer el primer inventari de la “Generació dels setanta”, Guillem-Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes, al costat de Pere Gimferrer i, de manera més escadussera, Robert Saladrigas. Més

endavant els noms d'Àlex Broch, Dolors Oller, Julià Guillamon, Isidor Cònsul, Vinyet Panyella i Marta Nadal, i entre els més recents Vicenç Llorca, Josep M. Ripoll i Sebastià Alzamora, al costat d'un etcètera que faria llarga i segurament innecessària la llista dels col·laboradors que, per tongades més o menys llargues, han estat habituals a les pàgines de crítica literària de "Serra d'Or".

UNA EINA CABDAL: "ELS PREMIS DE LA CRÍTICA SERRA D'OR"

L'any 1967, l'atenció dedicada per "Serra d'Or" als espais de la crítica i al seguiment del dia a dia de les lletres catalanes assolí una nova dimensió i el repte d'una transcendència cabdal amb la creació dels "Premis de la Crítica Serra d'Or". Trenta-dos anys després, sota el paraigua de la perspectiva que permet analitzar-los amb una certa objectivitat, sembla clar que el resultat és d'una contundència i eficàcia que pot qualificar-se d'extraordinària. Si ens referim als premis atorgats a les obres relacionades amb l'esperit d'aquest article –novel·la, narrativa curta, poesia i assaig- és senzill d'adonar-se, davant de la llista corresponent, que s'hi ha guardonat els títols més significatius de la literatura catalana dels darrers trenta anys. Espigolant entre els autors més vistosos es poden esmentar, pel que fa la narrativa, els noms de Mercè Rodoreda, Pere Calders, Ferran de Pol, Miquel Àngel Riera, Baltasar Porcel, Jesús Moncada, Montserrat Roig, Jaume Cabré, Carme Riera i Quim Monzó; entre els poetes hom hi compta Gabriel Ferrater, Joan Brossa, Pere Quart, Marià Manent, Joan Vinyoli, Vicent Andrés Estellés, Salvador Espriu, Miquel Martí i Pol i Joan Margarit; i en els àmbits de l'assaig Joan Fuster, Jaume Lorés, Albert Manent, Joan-Lluís Marfany, Joan Ferraté i Antoni Marí.

Des del present de redacció d'aquest article, quan bona part dels premis literaris que s'atorguen semblen tocats en la mateix línia de flotació per interessos editorials i estratègies mercantils, sembla oportú poder emfasitzar sobre la nítida trajectòria dels Premis de la Crítica Serra d'Or així com la seva independència de criteri. S'atorguen a obres ja publicades, no tenen cap altre objectiu que el de singularitzar les obres més significatives de l'any ni cap altra compensació que el símbol de la mateixa revista (una serreta d'or dissenyada pel joier Capdevila), lliurat en el decurs d'un acte públic. En la conjunció d'aquests eixos -premi a obra publicada, actuació independent i responsable del jurat, i manca de dotació econòmica dels guardons- s'hi troba la clau que ha permès armar-los amb el distintiu de la qualitat i una trajectòria d'alta coherència tot al llarg dels seus trenta anys

d'història. No sembla haver-hi dubte que els Premis de la Crítica Serra d'Or són els qui, des de 1967, destaquen i subratllen les inflexions de qualitat literària de la literatura catalana contemporània.

A mena de recapitulació, i per a reblar més el clau de la síntesi, voldria afegir que “Serra d'Or”, que tot al llarg d'aquests quaranta anys ha sabut lliurar-se, no sense dificultats, de l'etiqueta de revista literària, s'ha captivat tothora com una publicació de suport generós i constant a la literatura catalana. Les seves pàgines de crítica literària han estat, per un grapat d'anys, les úniques illes de vida sobre el desert de desolació imposat pel franquisme. I ha tingut l'encert de perseverar-hi quan el pas dels anys atorgava una certa bonança al panorama general: sorgien revistes especialitzades, papers alternatius i es deixava d'oferir, com qui diu en exclusiva, un espai per a la crítica. Aquesta tenacitat només la sé veure com el senyal inequívoc d'una vocació al servei de la pròpia literatura i en el benentès, és clar, que la literatura és el punt que singularitza amb més força la nostra condició de catalans, l'art que ens identifica per damunt d'altres consideracions i que ens enriqueix a partir del llenguatge i de la paraula. S'ha dit que una llengua és, sobretot, una manera de veure i entendre el món. L'aposta de “Serra d'Or” per la literatura ha estat, en darrer terme, la de jugar fort per la continuïtat i la pervivència d'aquesta manera de veure el món.

Isidor Cònsul